

HONESTE VIVERE, ALTERUM NON LAEDERE, SUUM CUIQUE TRIBUERE

«Чесно жити, не робити зла іншим, кожному віддавати належне» – саме цей принцип, який сформулював давньоримський правник та державний діяч Доміцій Ульпіан (Domitius Ulpianus), найвлучніше характеризує академіка Валерія Андрійовича Смолія як людину, як науковця, як колегу і як керівника.

Майже однолітки й обидва подоляни, ми різними з ним шляхами і з різницею у п'ять років (він раніше за мене) потрапили у «глухі» 1970-ті до тоді ще Інституту історії Академії наук (АН) України, де кожен кинув свій науковий якір, щоби більше не піднімати його...

Минали роки, захищалися дисертації, робилися успішні наукові кар'єри, народжувалися діти та книги, але довгий час через різницю у сфері наукових інтересів наші з Валерієм Андрійовичем шляхи й орбіти майже не перетиналися, окрім, як невимушено в коридорах інституту.

Буремні 90-ті принесли зміни не лише в долю України, що стала незалежною, Інституту – тепер вже історії України Національної академії наук (НАН) України, а й у наші з Валерієм Андрійовичем професійні й просто людські взаємини.

Академік В.А. Смолій (зліва) з членом-кореспондентом О.П. Ресентом

Ніколи не переставав дивуватися особливо тонкому відчуттю і мудрій проникливості покійного доброї пам'яті академіка Юрія Юрійовича Кондуфора, який, сам усвідомивши як вимогу часу необхідність передати штурвал інституту в інші, молодші та дужчі, руки, з-поміж багатьох претендентів зупинив вибір саме на Валерію Смолієві. Сьогодні це вже можна сказати, що останньому вдалося провести корабель Інституту історії України через усі шторми дев'яностих, нульових і десятих, оновивши його й не розбивши об скелі. Мав і маю за честь стояти поряд із Валерієм Андрійовичем у цій відповідальній та нелегкій місії з 1994 р. – спочатку на посаді виконувача обов'язки заступника директора з наукової роботи, а з 1996 р. – заступника директора з наукової роботи. Принагідно зауважу, що Валерій Андрійович, який незадовго переді мною обіймав цю ж посаду і добре розумів специфіку роботи на ній, виявив терплячість та надав необхідну допомогу новопризначеному, що тоді дозволило мені швидше увійти в курс справ і посадових обов'язків.

Конфуцію (孔子) приписують крилату фразу: «Не дай Боже вам жити в епоху змін». Просто жити... А керувати?! Нести відповідальність за установу та колектив, де кожен – особистість і в кожного свої життєві проблеми, а в інститутській касі, траплялося, місяцями лише спогади про гроші... А ще й окреслювати наукові обрії, досягати їх із колективом і мотивувати йти далі...

Опираючись на досвід багаторічного щоденного службового спілкування з Валерієм Андрійовичем, особливо хотілося би відзначити такі його риси, як дуже гостре відчуття нового й перспективного в напрямках досліджень, толерантність, вміння слухати і, що не менш важливо, чути співрозмовника, відсутність будь-якої зверхності й «забронзовілості» у ставленні до колег, певна мудра обережність в ухваленні управлінських і кадрових рішень («рубати з плеча», попри цілком природне для нього козакофільство, – не в його стилі), щире переймання долею колективу й намагання будь-що зберегти його.

Свої особисті зв'язки (наприклад, багаторічну дружбу з Володимиром Михайловичем Литвином) чи посадові можливості (перебування у 1997–1999 рр. на посаді віцепрем'єр-міністра України з гуманітарних питань) Валерій Андрійович завжди використовував в інтересах очолюваного Інституту історії України НАН України. Так, працюючи в уряді, йому вдалося в епоху тотального безгрошів'я «дотиснути» віцепрем'єра з економіки Сергія Леонідовича Тігіпка на виділення 100 тис. грн на перший за багато років ремонт приміщення Інституту історії.

Сповна особисто реалізувавшись як науковець і, по суті, створивши власну школу медієвістики та новістики, Валерій Андрійович виносив і дав старт у життя багатьом знаковим загальноінститутським колективним проектам та виданням, місце найбільшої перлини серед яких, безумовно, по праву посідає фундаментальний 10-томний академічний – «Енциклопедія історії України».

Валерій Андрійович – ініціатор створення нової концепції української історії, основні положення якої відображено в низці колективних й авторських монографій, зокрема 15-томній серії «Україна крізь віки», відзначеній Державною премією України в галузі науки і техніки; серії біографічних нарисів «Особистість і доба». Під його керівництвом реалізовані такі масштабні проекти, як «Уряди України у ХХ столітті: науково-документальне видання», «Нариси з історії дипломатії України», «Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ–ХХ ст.», «Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки», «Україна і Росія в історичній ретроспективі:

нарис в 3-х т.», «Україна – козацька держава. Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах», «Історія українського селянства: нариси у 2 т.», «Історія українського козацтва: нариси у 2 т.», «Історія державної служби в Україні: у 5 т.», «Економічна історія України» у 2-х т., «Україна у Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття», «Нариси історії української революції 1917–1921 рр. У 2-х кн.», «Крим: шлях крізь віки», «Феномен української національної революції 17 століття: комперативні та евристичні проєкції» тощо.

Оновлений «Український історичний журнал», блискуча ідея «Історичних зошитів», рада молодих вчених та багато інших новацій завдячують появою або теперішнім становищем, безумовно, Валерієві Андрійовичу.

Ювілярові, якому виповнюється 70, хочеться від щирого серця побажати «Многая літа!» та наснаги від Бога й далі міцно тримати штурвал і впевненою рукою вести корабель Інституту історії України НАН України по морю історичної науки, оминаючи скелі та рифи...

*Олександр Реснт,
Інститут історії України, Київ*